

СИМОН ГРАБОВАЦ

РОМАН КАО РЕПЛИКА СВЕТА ИЛИ ЊЕГОВ ПРОДУЖЕТАК

На прелому миленијума, у кратком периоду, Ђорђе Писарев је објавио два романа, *Завера близнакиња* (2000) и *Под сенком змаја* (2001). Оба романа су сама по себи била интригантна, али овај други је носио и разлог више за повећано интересовање. Оно се односило на, рекло би се, промену парадигме у поступку изградње прозних светова. Роман *Под сенком змаја* дочекан је као још једно одустајање или замор од такозваног постмодерног начина стварања. Стекао се утисак, а и критички прикази листом су то констатовали, да је и најокорелији постмодерниста доакао, међутим, његове потоње књиге говоре нешто сасвим друго. Све у свему, можда је тренутак да коначно саопшtimo шта је основна теза овог текста: наш аутор, као и сви добри писци, није писац једне парадигме, него стваралац своје поетике, а ако би је требало имановати, могли бисмо је звати уметношћу игре или комбинаторике. Или, да се послужимо Шеферовим термином: репликом света. Како сам пратио и пратим књижевни рад овог аутора, догодило се да пишем о оба романа. И, наравно, и ја сам делимично насео на утиске преношене од уста до уста, иако је само годину дана раније изашао роман који је по ко зна који пут с разлогом потврђивао утабани ауторов пут, али је доносио и понешто ново. Тада сам о оба романа написао приказе, који су говорили о истостима и разликама међу њима, потцртавајући, како сам тада видео ствари, велику промену. Али можда је најбоље да наведемо аналитичко-синтетичке аргументе из тадашњих текстова о романима за оба става, пошто је један од њих, *Завера близнакиња*, постмодеран, а други, *Под сенком змаја*, нешто сасвим друго.

Тачка у којој се сажимају разни проседеи (*Завера близнакиња*), поступци, потраге и судбине јунака чини део који се зове „У кући књига”. Ту сазнајемо коначан смисао фабуле али ту се не исцрпљује целокупни смисао романа. Сви ови смислови, увезани и испреплетени, откривају се у почетку текста као хаотични, понекад чак као сувише грубо монтирани, диспаратни проседеи описа ликова, чудних догађаја и паралитерарних феномена. Међутим све је то у служби стварања паралелног света који не миметизује нити ствара нови свет, него покушава да буде, колико адекватна толико тајанствена и непрозирна, продужена слика. За ову литературу се са стопостотном сигурношћу може тврдити да је додатак свету, како литерарном тако и оном који се зове стварни, без обзира шта ко од нас подразумева под овим појмом.

Тада, у недостатку теоријски образложеног термина, а обузет продужецима или протезама, ја сам проблем именовања овако разрешио:

Ако бисмо хтели да овај феномен именујемо онда би требало увести један, у теорији, некоришћен појам помагала или протезе. Истина, његово крипто присуство, у разним формама и схватањима, потврђује се у историји кроз веома стару идеју о свету као продужетку творчевог тела, до савременог, које збори да је технологија део човека али да јој се људско тело још није прилагодило.

Аргументи, који су за роман *Под сенком змаја* доказивали и показивали већ наречену промену, овако су изгледали. Поред почетног тематског одређења, које, како знамо, у уметности није пресудно, али је вероватно било клица која је посејала сумњу, следе аргументи који треба да потврде поетичко изглобљење нашег аутора. Навешћемо кључни део текста као доказни материјал:

О чему се заправо ради у новом роману Ђорђа Писарева? Говорено колоквијалним језиком, може се констатовати да је аутор тематизовао ратне догађаје или, како он сам у тексту романа еуфемистички каже, наш мали рат. Ради се, наиме, о последњем рату на овим просторима, у свету познатом као Милосрдни анђео, а код нас као НАТО-бомбардовање. Међутим, Писарев је те свеже, још непревреле и незацељене, трагичне догађаје и доживљаје, амортизовао на неколико нивоа. Сам почетак романа је временски, а може се рећи и просторно веома удаљен и од теме и од места догађаја. Временски, све је умерено у будућност, а просторно, у урбани миље кафане. Наиме, два јунака на једној послеподневној кафанској седељци

расправљају о књижевним мистификацијама и чудним причама из светске књижевности, у којима се догађају скоро невероватне ствари. У њихов разговор укључује се и трећи који им на крају чита један исто тако чудан рукопис о Ани В. Ова „Кафанска прича” је, у ствари, тај први рам. Други рам чини текст о животу именоване јунакиње. И тек сада долазимо до сржи романа, до Сашиних писама и дневника, у којима он фрагментарно описује своје ратне доживљаје за време бомбардовања. Овим вишеструким просијавањем фабуле романа, Писарев је отворио простор за аутентично уметничко транспоноване непосредних трагичних догађаја, који су у свима нама оставили дубоке трауме и чију жестину и сада преживљавамо. Такође, изградио је непробојну одступницу за наратора приче да о тим догађајима говори бескомпромисно, обрушавајући се критички, чак злурадо на пратећа ратна дешавања, на пример на протестне митинге, чување мостова, износећи дубоке разлоге и чињенице који се тичу ратова, учешћа у рату, или говоре о неким другим битним људским траумама. Врхунац дубоке трагике чини Сашино окончавање, јер Саша не страда од непријатељских бомби нити од залуталих гелера, него тако што сам, извесно време после завршетка рата, активира бомбу, окривљујући себе што није био са својим друговима у одсудном тренутку, када су они, у бомбашком нападу Нато-авиона, сви изгинули. Сашина разорно искрена анализа сопствене позиције и вихора рата у који је увучен, његова одлука да саучествује и у смрти са својим друговима величанствени је (неочекивани у ова времена) крик људскости, који у неким својим сегментима досеже врхунце узвишеног трагичног осећања и очишћења, из најбољих грчких трагедија.

Како се из наведених одломака види, аутор нас је завео, понудио нам је у овом роману догађаје из сирове стварности, међутим, његова поетика је остала иста, са нужним променама. Шта то значи? То значи да је, да тако кажемо, материјал за прозног писца, или уметника уопште, све оно што га провоцира или му даје импулсе за уобличавање, а његов поступак у основи остаје исти или се минимално прилагођава новом материјалу. Наравно, ово је идеалан тренутак да се упустимо у теоријску проблематику мимезиса, подражавања, фикције, разних схватања и ставова о њима, али како је о томе створена огромна количина литературе, овде нећемо улазити у та разглабања. Мада, наш аутор нуди могућност за неке нове увиде и сазнања. У том смислу треба рећи да Писарев гради сопствени прозно/романескни свет, који има своје законитости, своју поетику, а који тражи, призива и нова тумачења, али и именовање те поетике. Моја накнадна памет може да понуди већ по-

менути синтагму реплика света или сопствено откриће протезу/ продужетак, или, можда, најшире схваћено арс комбинаторију. Из свега до сада изнетог јасно се види како тумачи и критичари појединих уметничких дела могу да буду насанкани, тј. заведени неким (не)битним аспектима да крену погрешним путем. То се, ево признајем, догодило и са мном. Мада ми је сам аутор неколико пута дискретно рекао да га свет, стварност не интересује. Када је ово самоуверено саопштавао, мислио је на његово првостепено уобличавање.